

УДК 377/378:37.014

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.331714>

Тетяна Дудка, доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Київського авіаційного інституту

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4216-1083>

Лариса Стрільчук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
циклової комісії фінансово-облікових дисциплін

Заліщицького фахового коледжу імені Є. Храпливого
Національного університету біоресурсів і природокористування

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0285-4260>

СТАЛІЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХ ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

У змісті статті проаналізовано траєкторію перспективного розвитку сучасної професійної освіти з урахуванням вимог воєнного часу та соціокультурного поступу назагал. Проблематизовано питання феноменологічної кореляції зі значущістю впливу на актуальну освітню реальність соціально-економічних, політичних, культурних демографічних та інформаційно-трансформаційних детермінант розвитку, що сьогодні безпосередньо впливають на траєкторію розвитку професійної освіти.

Підсумовано, що випереджальний характер розвитку та функціонування професійної освіти повинен спрямовуватися на максимальне залучення особистості до активного, цілеспрямованого, гуманістично-центрованого почину, на рівні власних інтелектуальних ресурсів, з перспективою їх використання у практичних умовах.

Ключові слова: професійна освіта; фахова підготовка; майбутні фахівці; професійна компетентність; суб'єкт пізнання.

Рис. 3. Літ. 5.

Tetyana Dudka, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the
Pedagogy and the Psychology of Professional Education Department,
Kyiv Aviation Institute

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4216-1083>

Larysa Strilchuk, Specialist of the Higher Category, Lecturer-Methodologist of the
Cycle Commission of Financial and Accounting Disciplines,

Zalishchyky Professional College named after Yevhen Khraplyviy,
National University of Life Resources and Environmental Management

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0285-4260>

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE VOCATIONAL EDUCATION SYSTEM: THE PATH FROM THEORY TO PRACTICE

The article analyzes the prospective development of modern vocational education, considering the requirements of wartime and socio-cultural progress in general. The issue of phenomenological correlation with the significance of the impact on the current educational reality of socio-economic, political, cultural, demographic, and information-transformational determinants of development, which directly impact the trajectory of vocational education development, is problematized.

It is concluded that the anticipatory nature of the development and functioning of vocational education should be aimed at maximum involvement of the individual in an active, purposeful, humanistic-centered initiative at the level of their intellectual resources, with the prospect of their use in practice.

It is noted that the most important requirement for the quality of professional training of future specialists remains unchanged – the formation of professional competence of the individual by strengthening the level of his adaptive capabilities to work in a particular team through long-term work on polishing the level of his professional skills.

It is outlined that the humanistic vector of development of the modern professional education system has found its reflection in the conceptual and strategic aspects of social functioning. The goal of professional education has become the personality of the subject of knowledge, clearly understanding the potential of his capabilities and characteristics, being able to adapt to changing conditions, and optimizing the most acceptable options for self-realization.

At the scientific level, it is reflected that the qualitative development of professional education determines the trajectory of state development as a component of the world community and contributes to stable growth and functioning. At the level of all social institutions, education is today perceived as a system-forming branch, the main task of which is to create the most favorable conditions for forming professional competence in the subject of knowledge. The latter should be distinguished by the ability to independently solve diverse professional tasks and a deep awareness of one's responsibility for the actions taken.

Keywords: vocational education; vocational training; future specialists; professional competence; subject of knowledge.

Постановка проблеми. Постіндустріальні виклики сучасного суспільного прогресу актуалізували питання якісно-трансформаційних перетворень на рівні усіх щаблів загальнодержавного розвитку та функціонування. Ключовою фігурою на канві високотехнологічних перетворень постала людина, зорієнтована на високорезультативну реалізацію своїх професійних завдань. Надзвичайно глибинні та багатоаспектні суспільно-економічні виклики актуалізували й необхідність поглиблення розвитку професійної освіти у сучасних умовах, що відкрило нові горизонти для активних дій усієї науково-педагогічної спільноти, залученої до практичної реалізації цього непростого процесу. Складність імплементації вищевказаного завдання проблематизувалася впливом умов воєнного часу, які внесли свої корективи на ландшафт сучасного освітнього поступу та інших сфер суспільного функціонування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Титульна проблематика свого часу фрагментарно розкривалася на рівні праць таких українських дослідників, як: Л. Вовк, Н. Дем'яненко, В. Сиротюк, Т. Завгородня та інші. Водночас перспективність феноменологічного відрефлексування набула актуальності і у сучасних умовах, враховуючи необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців для повоєнної відбудови нашої держави.

Мета дослідження – проаналізувати траєкторію перспективного розвитку сучасної професійної освіти, з урахуванням значущості впливу умов воєнного часу та досягнень сучасної педагогічної теорії та практики.

Методи дослідження. Перелік обраного дослідницького інструментарію репрезентований таким спектром теоретичних методів: узагальнення та систематизація, індукція, синтез, дедукція, моделювання.

Виклад основного матеріалу. У фокусі заявленого, на рівні професійної освіти сьогодні спостерігається поетапне феноменологічне переорієнтування у напрямі структурного оновлення парадигми професійного становлення фахівця у загальнотеоретичному ракурсі, шляхом активізації на особистісному рівні таких процесів, як:

- примноження чисельності взаємозбагачувальних суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин;
- актуалізації соціальної позиції та відповідальності за результативність власної праці;
- дотримання принципів корпоративної етики і культури тощо.

Досвід практичної діяльності засвідчує й про зміну аксіологічних орієнтирів молоді стосовно сучасної професійної освіти. Якщо у попередній період феноменологічне функціонування оцінювалося з позиції дієвого інструмента інтелектуально-особистісного зростання, то сьогодні – сприймається

як незмінна складова іміджу успішного працівника. Така тенденційність особистісного відрефлексування відштовхується від ідейності того, що високоосвічена людина готова до продуктивних міжособистісних взаємодій, має певний статус у суспільстві та здатна зайняти високооплачувану посаду. Такий характер особистісного переосмислення нерідко набуває рис “гіперболізації ідеального”, адже “атрибут” диплома про вищу освіту сприймається як єдиний “золотий ключик” до професійного успіху та зростання. На канві такої гіперболізації на другий план виходять завдання самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти, що само собою з часом призводить до саморозчарування у власних силах.

Доволі багато дискусійних запитань на предмет того, що конкретно позначається на якості освітніх результатів, сьогодні залишаються відкритими. Єдиним об'єднуювальним началом у цьому дискусійному фокусі залишається система критеріальних поглядів, яка репрезентована крізь призму трьох “оцінювачів”, які актуалізують комплексний моніторинг феномену якості освітніх результатів:

- держава як соціальний інститут систематично актуалізує перевірку рівня відповідності заявлених на ринку освітніх послуг до існуючих нормативно-правових вимог;

- суспільство як цілісний соціальний конструкт, в міру свого просторово-часового функціонування проблематизує співвіднесення освітніх результатів відповідно до наявних замовлень сучасного ринку праці;

- особистість як біологічна істота та водночас суб'єкт культури, систематично відрефлексовує на особистісному рівні показник відповідності освітніх результатів з персональним очікуванням.

Водночас незмінною залишається найголовніша вимога до якості фахової підготовки майбутніх фахівців – формування професійної компетентності особистості, шляхом підсилення рівня її адаптаційних можливостей до роботи у тому, чи тому колективі, шляхом тривалої роботи над відшліфуванням рівня своєї професійної компетентності. Створення сприятливих умов для успішної реалізації вищевказаного завдання, на рівні професійної освіти можна забезпечити шляхом:

- змістового “насичення” спектру навчального матеріалу прикладними завданнями (кейсами), що уможливить більш предметну переорієнтацію уваги суб'єкта пізнання у напрямку реалізації практичних задач;
- розширення кола суб'єкт-стейкхолдерських взаємодій, з урахуванням особливостей освітнього процесу й актуального запиту з ринку праці;
- популяризації командних форм навчання та виконання проблемних завдань, з метою поглиблення суб'єкт-суб'єктних взаємодій.

Поглиблення рівня професійної компетентності, в умовах реалізації завдань професійної освіти,

можна досягти шляхом актуалізації цілої низки складових компонентів (див. рис. 1).

Дані рис. 1 засвідчили, що взаємопов'язаний квартет основних компонентів професійної компетентності фахівця доволі виразно компліує до внут-

рішньо-особистісних ресурсів (зокрема, когнітивна та мотиваційна складові) (рис. 1). Натомість два інші компоненти є результатом розвитку hard skills та soft skills, що, зі свого боку, відображає глибинність розвитку практичного досвіду (рис. 1).

Рис. 1. Професійна компетентність фахівця, як полікомпонентна структура

Гуманістичний вектор розвитку сучасної системи професійної освіти, знайшов відображення на рівні концептуально-стратегічних аспектів суспільного функціонування. Метою професійної освіти постала особистість суб'єкта пізнання, яка: здатна чітко усвідомлювати потенціал власних можливостей та особливостей; готова пристосуватися до мінливих умов та оптимізувати найбільш прийнятні варіанти для самореалізації.

У фокусі відрефлексування останнього, ракурс сучасної професійної освіти сьогодні націлюється на всебічне соціокультурне зростання особистості суб'єкта пізнання та створення найбільш оптимальних умов для засвоєння цінностей, поглиблення продуктивних соціальних взаємодій. Функціонування сучасної вищої школи нині корелюється значущістю впливу на актуальну освітню реальність соціально-економічних, політичних, культурних демографічних та інформаційно-трансформаційних

детермінант розвитку, а також запитом з боку самої держави. З метою врегулювання питання сталого розвитку системи професійної освіти, зі сторони профільно-державних інституцій були сформульовані вимоги не лише кількісні, але й до якості підготовки майбутніх фахівців.

Сьогодні якісний розвиток професійної освіти визначає траєкторію розбудови держави як складової світового співтовариства, та сприяє стабільному розвитку й функціонуванню. На рівні усіх соціальних інститутів, освіта сьогодні сприймається системоутворювальною галуззю, основним завданням функціонування якої є створення максимально сприятливих умов для формування професійної компетентності суб'єкта пізнання. Останній повинен відзначатися здатністю до самостійного виконання різнопланових професійних завдань та глибинною усвідомленістю власної відповідальності за вчинені дії.

Рис. 2. Якість функціонування системи професійної освіти крізь призму триступеневої структури

З метою реалізації комплексного аналізу досліджуваної феноменології, варто репрезентувати якість функціонування системи професійної освіти крізь призму триступеневої структури представленої на рис. 2.

Кожен з компонентів, унаочнених на рис. 2, віддзеркалює поліспектральність функціонування системних механізмів досліджуваного феноменологічного конструкту, відповідно до наявних критеріїв (зокрема, 1) глибинність та розгалуженість зовнішніх взаємозв'язків; 2) інтегральні показники рівня продуктивності феноменологічного функціонування; 3) ефективність функціонування усієї множинності елементів системи) (рис. 2).

Створення ефективного освітнього середовища, шляхом залучення спеціального дидактичного інструментарію, з метою розвитку конкурентоспроможного фахівця, сьогодні перебуває в епіцентрі педагогічної уваги. Очевидним залишається і той факт, що основою особистісного зростання є саморозвиток. Суб'єкт пізнання, як ключова дієва фігура, на канві саморозвитку відзначається відповідним рівнем персональної автономності, активності, цілеспрямованості та іншими складовими спектру особистісних якостей.

На тлі глибинного поля дискусійних питань на предмет ідентифікації того, якою ж повинна стати ідеальна модель професійної освіти, з метою максимального задоволення потреб держави у фахівцях в умовах воєнного часу, сьогодні немає однозначної відповіді. Єдине залишається очевидним,

що випереджальний характер розвитку та функціонування професійної освіти повинен спрямовуватися на максимальне залучення особистості до активного, цілеспрямованого, гуманістично-центрованого почину, на рівні власних інтелектуальних ресурсів, з перспективою їх використання у практичних умовах.

На прикладі країн з високим та середнім рівнем економічного розвитку помітною залишається тенденція перспективного реформування системи професійної освіти, на основі урахування загальносвітових наукових та інформаційних перетворень [1].

За таких умов зрозумілим для нас залишається і той факт, що заклад вищої освіти сьогодні повинен трансформуватися в епіцентр генерації прогресивних інноваційних технологій підготовки фахівців.

Шлях такого реформування зорієнтовується щонайменше за двома пріоритетними векторами:

- 1) співвіднесення нової моделі професійної освіти з пріоритетними напрямками розвитку держави;
- 2) спрямування системи управління професійною освітою на забезпечення оцінки якості феноменологічного функціонування, з урахування цілого комплексу змін, які відбуваються на рівні профільної галузі, з урахуванням результатів інформаційно-технологічного прогресу.

У ході аналізу якості професійної освіти досить ефективним кроком стане унаочнення досліджуваного з погляду цілого спектру взаємопов'язаних та взаємозумовлених елементів, представлених у змісті рис. 3.

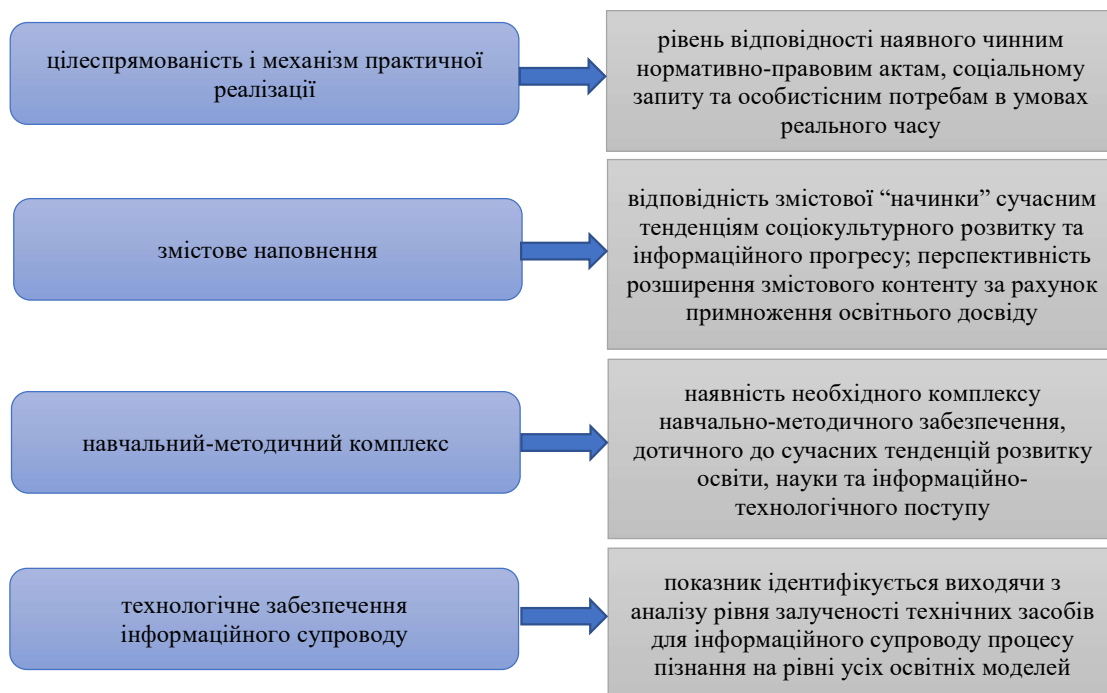

Рис. 3. Феномен якості професійної освіти з точки зору вихідних елементів аналізу

Відрефлексування феномену якості професійної освіти здійснено крізь призму аналізу квартету таких вихідних елементів: 1) цілеспрямованість і механізм практичної реалізації; 2) змістове наповнення; 3) навчально-методичний комплекс; 4) технологічне забезпечення інформаційного супроводу (рис. 3). Кожен з цих вихідних елементів віддзеркалює рівень практичної зорієнтованості функціонування професійної освіти на задоволення наявних потреб людини, суспільства, ринку праці та держави загалом (рис. 3).

З урахуванням вищевикладеного, траєкторія реформування системи професійної освіти повинна спрямовуватися на:

- освоєння та імплементацію інноваційних механізмів розвитку освітніх систем з метою більш глибокого утвердження національних традицій навчання та виховання;

- переосмислення значущості феноменологічного функціонування, з метою співвіднесення соціальних очікувань та запитів сучасного ринку праці з реальною ситуацією щодо рівня якості підготовки фахівців.

У фокусі відрефлексування вищевикреслених завдань, проблематизувалося питання зміни методологічних орієнтирів, що наслідковим чином віддзеркалило активність розвитку синергетичної і акмеологічної детермінант, позначившись на формулюванні нових принципів, методів та підходів до аналізу феноменологічної сутності.

Висновки. На основі вищевикладеного можемо зробити висновок, що наявні соціокультурні реалії вплинули на сучасного фахівця у такий спосіб, що: з одного боку, суттєво розширилося коло спілкування його комунікативно-міжособистісних взаємодій; а з іншого – обмежилися можливості цілеспрямованої реально-довготривалої взаємодії, за рахунок розвитку інформаційних технологій. Цілком зрозуміло, що заявлені виклики, віддзеркалилися і на рівні певних змін феноменологічного функціонування:

- багаторівневість, модульність, неперервність та відкритість освітнього процесу;

- зростання показників активності процесу пізнання, шляхом підвищення рівня динамічності освітнього процесу;

- варіативність змісту навчального матеріалу, шляхом запровадження дисциплін за вільним вибором;

- розширення масштабу освітнього простору, завдяки примноженню чисельності здобувачів вищої освіти;

- утвердження принципу загальнодоступності професійної освіти.

Саме у проаналізованій багатоаспектності феноменологічного функціонування вбачаємо перспективність подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. OECD Future of Education and Skills 2030. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project/> (дата звернення: 09.03.2025).

2. Бодак В., Пантюк Т., Пантюк М., Гамерська І. Глобалізація та інтеграція освіти України як індикатори її оптимізації і розвитку. *Молодь і ринок*. 2021. № 11–12. С. 6–11.

3. Васківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2016. № 1. С. 33–38.

4. Єжижанська Т.С., Осадча М.П. Проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Наукові записки Національного університету Острозької академії. Сер.: Культура і соціальні комунікації*. 2012. № 3. С. 23–31.

5. Кукса Н.Г. Використання дискусії як інтерактивної технології серед студентів-фармацевтів на заняттях дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)”. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 209. С. 222–227.

REFERENCES

1. OECD Future of Education and Skills 2030. Available at: <https://www.oecd.org/education/2030-project/> [in English].

2. Bodak, V., Pantiuk, T., Pantiuk, M. & Hamerska, I. (2021). Hlobalizatsiia ta intehratsiia osvity Ukrainy yak indykatory yii optymizatsii i rozvytku [Globalization and integration of Ukrainian education as indicators of its optimization and development]. *Youth & market*. No. 11–12, pp. 6–11. [in Ukrainian].

3. Vaskivska, H. (2016). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti osobystosti yak osnovna problema suchasnoi lnhvodydakyty [Formation of communicative competence of the individual as the main problem of modern linguistic didactics]. *Scientific Bulletin of the Lesya Ukrayinka Eastern European National University: Pedagogical Sciences*. No. 1. pp. 33–38. [in Ukrainian].

4. Iezhyzhanska, T.S. & Osadcha, M.P. (2012). Problemy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Problems of forming communicative competence of future specialists]. *Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Ser.: Culture and Social Communications*. No. 3. pp. 23–31. [in Ukrainian].

5. Kuxa, N.H. (2023). Vykorystannia dyskusii yak interaktyvnoi tekhnolohii sered studentiv-farmatsevtiv na zaniat-tiakh dystsypliny “Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)” [The use of discussion as an interactive technology among pharmacy students in classes of the discipline “Ukrainian language (by professional direction)”]. *Scientific notes. Series: Pedagogical Sciences*. No. 209. pp. 222–227. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.03.2025

